

Úmluva o lidských právech a biomedicíně

Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicíně (dále jen „*Úmluva o lidských právech a biomedicíně*“) byla přijata členskými státy Rady Evropy dne 4. dubna 1997 ve španělském Oviedu. Českou republikou byla tato úmluva ratifikována v červnu roku 2001, v účinnost vstoupila dne 1. října 2001 a vyhlášena byla pod č. 96/2001 ve Sbírce mezinárodních smluv.

Úmluva o lidských právech a biomedicíně zakládá široký okruh práv osobám, které se podrobují zákrokům v souvislosti s léčbou či výzkumem. Důsledkem stanovení těchto práv je vznik odpovídajících povinností poskytovatelů zdravotní péče a výzkumníkům. Jejím cílem je zakotvení určitého minimálního standardu ochrany lidských práv v medicíně a aplikované biologii, který bude zaručen ve všech členských státech. Smluvní státy se zavázaly přijmout do svého právního řádu opatření nezbytná pro zajištění účinnosti ustanovení Úmluvy o lidských právech a biomedicíně. Způsob plnění závazků vyplývajících z této úmluvy je plně v kompetenci smluvních států a jejich národních právních úprav.

Česká republika inkorporovala Úmluvu o lidských právech a biomedicíně do svého právního řádu podle článku 10 Ústavy České republiky bez jakýchkoliv sjednaných výhrad. Tato mezinárodní smlouva má tak ve vztahu k zákonným a podzákonným předpisům aplikační přednost. Stanoví-li tato mezinárodní smlouva odlišnou úpravu než právo vnitrostátní, použije se úprava obsažená v mezinárodní smlouvě. Při posuzování jakéhokoliv případu je třeba proto začít s výkladem úmluvy, postup podle zákona přichází v úvahu jen tam kde úmluva mlčí, případně kde přímo na zákon odkazuje.

Pokud tedy Úmluva o lidských právech a biomedicíně upravuje oblast poskytování zdravotní péče jiným způsobem než platné vnitrostátní zákonodárství, popř. upravuje některé otázky, které zatím nejsou vůbec předmětem platné vnitrostátní úpravy, je třeba při aplikaci postupovat podle této mezinárodní smlouvy. Česká republika teprve až po deseti letech od přijetí Úmluvy o lidských právech a biomedicíně přijala nové zdravotnické zákony, které již lépe odrážejí moderní práva pacienta vycházející z úmluvy, a které nahradily zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu. Nicméně ani tyto nové právní předpisy nejsou zcela konformní s ustanoveními úmluvy (zejména právní úprava nezletilých osob, dříve vyslovených přání).

Úmluva o lidských právech a biomedicíně je tak základním předpisem medicínského práva v českém právu. Je ale předpisem rámcovým a obecným, jež přepokládá podrobné provedení jejích jednotlivých článků vnitrostátní úpravou. Je třeba mít na zřeteli, že přijetím této mezinárodní smlouvy se Česká republika zavázala zajistit rovněž odpovídající právní postih pro případy porušení jednotlivých ustanovení úmluvy.

Zásadní význam pro oblast poskytování zdravotní péče mají všechna ustanovení této mezinárodní smlouvy. Uvádím výčet těch nejvýznamnějších s akcentem k tématu práce:

- Nadřazenost lidské bytosti nad zájmy vědy nebo společnosti (čl. 2);
- Pravidlo provádění jakýchkoliv zákroků v oblasti péče o zdraví v souladu s profesními povinnostmi a standardy (čl. 4);
- Obecné pravidlo informovaného souhlasu pacienta se zákrokem (čl. 5);
- Ochrana osob neschopných dát souhlas se zákrokem vzhledem k nezletilosti či v důsledku duševní nezpůsobilosti (čl. 6);
- Ochrana osob trpících duševními poruchami při jejich léčbě (čl. 7);
- Stav nouze vyžadující neodkladná řešení v situacích, kdy nelze získat souhlas pacienta (čl. 8);
- Dříve vyslovená přání pacienta se zřetelem k předvídatelným situacím, za kterých by již nemohly vyjádřit svůj názor na provedení zákroku (čl. 9);
- Ochrana soukromí a právo na informace shromažďované o zdravotním stavu pacienta (čl. 10);
- Ochrana zásahů do lidského genomu (čl. 13);
- Ochrana osob zapojených do vědeckého výzkumu (čl. 16 a čl. 17);
- Ochrana dárců při transplantacích ex vivo (čl. 19 a čl. 20).

Na oblast výzkumu a transplantací dále navazují dodatkové protokoly, a to

- *Dodatkový protokol k Úmluvě na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny o zákazu klonování lidských bytostí* (č. 97/2001 Sb.m.s.) a
- *Dodatkový protokol k Úmluvě na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny o transplantaci orgánů a tkání lidského původu* (dosud nebyl Českou republikou ratifikován).